

DLD 6502
180ch.

DMX
Protocol

MA
LCD 120

Scan
Commander

1978

Compulite

Avolites Diamond III

'83

MA Light
Commander
24/48

Artisan Console

'88

Whole Hog I

Koppeling Midi

40 jaar lichtregeltafels en showcontrol

Ik heb in al die jaren dat ik in het vak zit een voorliefde opgevat voor drie lichtregelsystemen: de ARRI Imagine, de Vari-Lite Virtuoso en LAS van e:cue. Mijn drie favorieten showcontrolsystemen? SAM, Medialon en Pharos. Onderling onvergelykbaar en je moet het zien in het licht van die tijd. | TEKST: RUTGER VAN DIJK |

Mijn hele leven ben ik al geïnteresseerd in lichtregeltafels en andere controlesystemen voor theatertechniek. Ik ben weliswaar nog niet aan een veertigjarig werkjubileum toe, maar van de veertig VPT-jaren heb ik er een hele hoop meegeemaakt.

Dia's

Mijn eerste ervaringen waren rond 1982 bij Stichting Technische Theatergroep Perspekt, met handlichtregeltafels van ADB en Kodak Carroussel diaprojectoren die via dissolve units door bandrecorders werden bestuurd. Bij Perspekt verzorgde de audioband de master clock van een voorstelling, waarop niet alleen diaprojectoren reageerden, maar soms ook de acteurs. Later kwam daar onder meer een Apple IIe computer bij voor de lichtsturing en audio (sampling).

Lichtcomputers

De Toneelschuur, waar ik in 1984 bij in dienst kwam, was toentertijd de trotse nieuwe eigenaar van een Mittmann Datolux lichtcomputer. Als jongste bediende mocht ik hier meteen mee aan de slag. Voor een groot deel van de bezoekende belichters was het nog niet gebruikelijk om met een lichtcomputer te werken. Kees van de Lagemaat, de toenmalige chef techniek, vond het een goed idee om de Thorn EMI handregeltafel met pin patch te verwijderen en daarmee iedereen te verplichten om zijn lichtstanden in de computer te zetten. Daardoor heb ik vele uren zitten typen voor belichters van bezoekende gezelschappen. De Mittmann Datolux computer was een Compulite-product en al rap werd ik door de net opgerichte firma Beo ingezet als een van de eerste freelance

Compulite-operators, al heette dat toen nog niet zo. Showcontrol bestond in de Nederlandse theaters nog niet en elke discipline had zijn eigen standen en cues, waarbij alleen het licht in zekere mate was gecomputeriseerd.

Regeltafel met software

Dat was nog vóór de tijd dat bijna ieder theater in Nederland een Beo Compulite regeltafel had en er waren vele mooie en exotische merken en types in omloop. Ik heb zeer goede herinneringen aan de Stigter regeltafels van Gideon Noordman, die je in veel vlakkevloertheaters in Amsterdam tegenkwam, maar ik herinner mij ook de op een Apple IIe gebaseerde MicroStar lichtcomputer. Daarnaast had je bijvoorbeeld de zelfgebouwde Apple lichtcomputer in het Grand Theatre in Groningen.

Halverwege de jaren tachtig ontdekte ik op de Photokina in Keulen de ARRI Imagine lichtcomputer. Ik was weg van deze regeltafel met software van Electronic Theatre Controls. Met Perspekt bezocht ik op tournee ook de grote lijsttheaters en hier kwam ik in aanraking met vele varianten van voorname-

Grand MA

Integratie video & licht

'93

'98

'03

90
Compulite Animator

Catalyst
Mediaserver

Smpte
tijdcode standaard

e:cue

FOTO'S: RUTGER VAN DIJK

Automatisering

Ik was een enorme fan van de ARRI (ETC) software, zeker van de automatiseringsmogelijkheden, zoals het gebruik van (opneembare) macro's en bijvoorbeeld de simpele show-control-mogelijkheden die toentertijd nog heel zeldzaam waren. Met deze functies was het onder andere mogelijk om lichtstanden automatisch op tijd te starten. Hiermee heb ik bijvoorbeeld een seizoen gereisd met een musical, waarbij ik tweemaal zo veel standen had gemaakt voor het automatisch kanaal-voor-kanaal testen van de hele lichtset, dan voor de tweeënhalve uur durende musical zelf. Deze sequentie van tien minuten startte iedere dag automatisch om 19:30 uur en eindigde met de inloopstand.

Koppelen

Mijn eerste echte stappen in showcontrol zette ik bij Jansen & Jansen. Eerst door middel van het Apple Macintosh-programma SAM (Serial and MIDI) van Richard Bleasdale. Hiermee koppelden we de ETC Obsession met de Vari-Lite Artisan en een Mac met het LightMove-programma ten behoeve van de DLC-bewegingen (Digital Light Curtain) voor de productie Miss Saigon in het Circustheater in 1996. Daarna kwam ik in contact met het Conductor-systeem van Avenger uit België.

Bewegend licht

De opkomst van bewegend licht was een belangrijke stap in de ontwikkeling van lichtregeltafels. Alle grote merken breidden hun systemen uit met nieuwe software, extra encoders en nieuwe functies. Vanaf dat moment werden de verschillen tussen de diverse merken lichtcomputers een stuk groter. De manier waarop Compulite met de Animator, Avolites met de Rollacue's en natuurlijk Vari-lite, voorlopend met de Artisan consoles, deze nieuwe functies implementeerde, was bij elk van deze drie producenten anders. >>

lijk ADB, Kliegl, Reich & Vögel, AVAB, de Strand LightPalet en uiteraard Compulite lichttafels. De meeste van deze systemen hadden een eigen stuurprotocol tussen de regeltafel en de dimmers, al dan niet digitaal.

DMX

In 1987 kwam ik in aanraking met DMX en dit protocol bleek al snel de standaard voor het aansturen van dimmers te worden. DMX maakte het mogelijk om met eigen lichtcomputers te reizen. Parallel hieraan was ik als freelance belichter van

De systemen hadden een eigen stuurprotocol tussen de regeltafel en de dimmers, al dan niet digitaal.

grote toerende producties begonnen en reisde ik met voor die tijd grote lichtsets en een eigen lichtcomputer door de Europese theaters. Eerst met de Great American Market Access computer en later met de al eerder genoemde ARRI Imagine.

'03

Vari-Lite
Virtuoso

Kiss Box

Grand
MA II

'08

Hippotizer Mediaserver

D3 Disguise

'13

2018

Objectgeoriënteerd

De volgende revolutie Wholehog, een objectgeoriënteerde lichtregeltafel die het anders aanpakte. Vanaf de eerste Hog was het duidelijk dat er iets nieuws was ontstaan. Eerlijk gezegd heeft de Wholehog mij, evenals de Grand MA, nooit in het hart kunnen raken. Zeer waarschijnlijk kwam dit door mijn ervaringen met de Artisan en zeker met de Virtuoso consoles. Het Century Select Panel, de ingebouwde visualisatie en de uitgebreide filter- en timingmogelijkheden maakten voor mij dat de Virtuoso op eenzame hoogte stond.

Vliegdekschip voorbij

In het nieuwe millennium is voor mij de wereld van lichtregeltafels ingrijpend veranderd. Van grote rock'n roll- en theatertafels - formaat vliegdekschip - stapte ik over op pc-gebaseerde showcontrol- en lichtsturingssystemen. Als eerste met het systeem van e:cue uit Duitsland. Hiermee heb ik geprogrammeerd ten behoeve van vele musea en andere vaste installaties. Deze systemen bestonden niet uit één regeltafel per set, maar uit een heel systeem van door middel van ethernet aan elkaar gekoppelde DMX-interfaces, faderunits en controllers. Dit soort systemen had vanaf een laptop meer kracht en functionaliteit dan oudere, grotere en duurere licht-consoles.

Solid state

Voor mij was het enige minpunt dat e:cue Windows als besturingssysteem gebruikte. Vandaar dat ik ook erg gecharmeerd raakte van de solid state-systemen van Pharos Architectural Controls en Visual Productions. Het Pharos-systeem is ontwikkeld door de oorspronkelijke ontwikkelaars van de eerste Wholehog en specifiek gemaakt voor vaste installaties. Beide lichtstuursystemen zijn ook zeer geschikt voor het programmeren van showcontrol-functies. Maar het programma dat me begin deze eeuw de meeste functionaliteit en creativiteit bood, is het Medialon-pakket uit Frankrijk. Hiermee kon, vanwege de vele mogelijkheden en If Then Else-programmering, echt een nieuwe, grote stap genomen worden. Ik en mijn toenmalige compagnon Sierk Janszen hebben er meerdere inspicieën-lesenaar-systemen mee gebouwd, onder andere voor de opera van Oslo en het Stadsteatern in Göteborg.

Doods

In die tijd was het woord 'showcontrol' in het theater nog niet zo hip. De meeste mensen waren van mening dat het de voorstelling doods zou maken, ervan uitgaande dat een voorstelling een volledige tijdcodeshow zou worden. Ik kan me echter ook mijn presentatie herinneren tijdens de Vakbeurs Theatertechniek – was het januari 2008? De lezing had als titel Koppeling licht - geluid en was een uitleg van hoe je door

De meeste mensen waren van mening dat showcontrol de voorstelling doods zou maken.

middel van MIDI en MIDI-showcontrol lichttafels met elkaar en met de buitenwereld (in dit geval geluidstafels) kunt laten communiceren. De lezing was een groot succes.

Parade

Mijn jongste ervaring met lichtregeltechniek en showcontrol - weer terug in het theater - is het helpen van mijn zoon die deze zomer als technicus voor een voorstelling op de Parade gebruikmaakte van een systeem met Q-Lab en een KissBox DMX-interface. Hiermee werden video, audio en lichtstanden aangestuurd. Dit systeem, draaiend op een laptop, heeft op zijn beurt weer meer kracht en (AV-)functionaliteit dan vijftien jaar eerder een e:cue- of Pharos-systeem.

Nieuwsgierig

Ik zie bij jonge theatermakers en licht-, geluids- en video-ontwerpers dat showcontrol nu gemeengoed is en dat er met applicaties zoals Q-Lab, Resolume, LX Console bijzonder mooie voorstellingen gemaakt worden. Ik ben dan ook heel benieuwd naar de komende ontwikkelingen voor lichtregeltafels en showcontrollers. Ik kan niet wachten! Als er overigens nog iemand een ARRI Imagine-, The Great American Market Access- en/of een Artisan-tafel heeft staan: ik kom hem graag ophalen. <<

Rutger van Dijk is als freelancer werkzaam als (technisch) adviseur voor lichtontwerpers, theatermakers, tentoonstellingontwerpers en architecten, en werkt momenteel voornamelijk in musea en voor experiences.